

در بزرگداشت دکتر حسین صباغیان، از مشاهیر اپیدمیولوژیست های ایران

احسان مصطفوی^۱، کیومرث ناصری^۲، پروین یآوری^۳

۱- بخش اپیدمیولوژی و آمارزیستی، مرکز تحقیقات بیماری های نوپدید و بازپدید، انستیتو پاستور ایران

۲- گروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران

۳- گروه بهداشت و پزشکی اجتماعی، مرکز تحقیقات عوامل اجتماعی مؤثر بر سلامت، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران

DOI: [10.18502/ijre.v20i4.18875](https://doi.org/10.18502/ijre.v20i4.18875)

چکیده

دکتر حسین صباغیان، دامپزشک و اپیدمیولوژیست، از افراد برجسته و به نام اپیدمیولوژی و بهداشت کشور می باشد. در این مقاله مروری به فعالیت های ارزنده ایشان اشاره شده است.

دکتر صباغیان در طول سال های خدمت خود مسئولیت هایی نظیر ریاست ایستگاه تحقیقات بهداشتی اصفهان، دبیر دفتر تحقیق دانشکده بهداشت دانشگاه تهران، رییس گروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی دانشگاه تهران و عضویت در شورای مدیریت دانشگاه تهران را به عهده داشت. از وی کتاب های متعددی در حوزه اپیدمیولوژی، بهداشت عمومی و بیماری های مشترک انسان و دام (زئونوز) در دسترس می باشد. مرور خدمات ارزنده ایشان می تواند برای جامعه اپیدمیولوژی و بهداشتی و جوانان کشور بسیار ارزشمند باشد.

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت

۱۴۰۳/۰۷/۲۱

تاریخ پذیرش

۱۴۰۳/۱۱/۱۴

نویسنده رابط

احسان مصطفوی

ایمیل نویسنده رابط

mostafaviachs@tums.ac.ir

نشانی نویسنده رابط

بخش اپیدمیولوژی و آمارزیستی، مرکز تحقیقات بیماری های نوپدید و بازپدید، انستیتو پاستور ایران

واژگان کلیدی: بهداشت عمومی،

اپیدمیولوژی، تاریخ پزشکی

تحصیلات

دکتر حسین صباغیان در تاریخ ۴ تیرماه ۱۳۱۴ در محله بازار تهران متولد شد. تحصیلات ابتدایی را در مدرسه نوبنیاد حافظ در انتهای بازار کفاش ها و مدرسه متوسطه را در دبیرستان مروی در بازارچه مروی در خیابان ناصرخسرو تهران گذراند و در سال ۱۳۳۴ در امتحان ورودی دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران قبول شد و بعد از چند سال تحصیل، با مدرک دکترای حرفه ای دامپزشکی دانش آموخته شد. در آن زمان دانشکده دامپزشکی تهران تنها دانشکده دامپزشکی در کشور بود.

دکتر صباغیان در سال ۱۳۴۷ (۱۹۶۸) با استفاده از بورس سازمان جهانی بهداشت برای ادامه تحصیل در زمینه بیماری های مشترک به دانشکده دامپزشکی ادینبورگ (Edinburgh) در اسکاتلند رفته و در سال ۱۹۷۰ با اخذ دیپلم دامپزشکی بهداشت عمومی^۱ بعد از یک دوره کارشش ماهه در انستیتو وایبریج (Weybridge) از دانشگاه ردینگ^۲ که از مراکز مرجع سازمان جهانی بهداشت برای تحقیقات بر روی بیماری بروسلوز بود، و شناسایی و تشخیص نمونه های باکتری های بروسلوز جدا شده در ایران، به کشور بازگشت. دکتر صباغیان در سال ۱۳۵۲ با استفاده از فرصت مطالعاتی به دانشکده دامپزشکی دانشگاه کالیفرنیا (Davis) که در زمینه

هزینه-فایده کنترل بروسوز پژوهش می‌کرد رفت و در این برنامه فعالانه شرکت کرد.

فعالیت‌های سیاسی

دوره دبیرستان ایشان، همزمان با دوره ملی شدن صنعت نفت بود و ایشان که درگیر فعالیت‌های سیاسی آن زمان بود در محیط ملی گرای بازار و خانواده‌ای از طرفداران دکتر محمد مصدق پرورش یافت و از فعالین جبهه ملی بود. دکتر صباغیان در دوران تحصیل دبیرستانی و دانشگاهی بارها دستگیر شد و تا مدت‌ها برای هر بار خروج از کشور مجبور به کسب مجوز اختصاصی بود.

همکاری با گروه اپیدمیولوژی دانشگاه تهران

با تأسیس دانشگاه تهران در سال ۱۳۱۳، که هم‌زمان با راه‌اندازی دانشکده پزشکی بود، بسترهای مناسبی برای آغاز تحقیقات پزشکی فراهم گردید. تحقیقات پزشکی در این دانشگاه با تأسیس کرسی انگل‌شناسی و بخش تجسس در سال ۱۳۱۹ به‌طور رسمی پایه‌گذاری شد و مورد تصویب قرار گرفت. در آن زمان، فعالیت‌های محدودی در زمینه مبارزه با مالاریا در برخی مناطق کشور انجام می‌شد. با توجه به اهمیت بیماری‌های انگلی، به‌ویژه مالاریا که جمعیت قابل توجهی از کشور را در معرض خطر قرار داده بود، انستیتو مالاریولوژی در سال ۱۳۳۰ با همکاری وزارت بهداشتی و سازمان جهانی بهداشت به‌منظور ریشه‌کن کردن مالاریا تأسیس شد. یک سال بعد، در سال ۱۳۳۱، قراردادی با سازمان جهانی بهداشت منعقد شد و طرح مبارزه با بیماری‌های منتقله از بندپایان در انستیتو مالاریولوژی آغاز گردید. در سال‌های بعد، با انجام تحقیقات بیشتر در زمینه بیماری‌های انگلی، نام این انستیتو به انستیتو پارازیتولوژی و مالاریولوژی تغییر یافت و دامنه فعالیت‌های آن گسترش یافت. در سال ۱۳۴۳، گروه بیماری‌های گرمسیری به گروه انگل‌شناسی ملحق شد و به‌زودی نام انستیتو پارازیتولوژی و مالاریولوژی به انستیتو انگل‌شناسی و بهداشت گرمسیری تغییر یافت. این تغییرات موجب گسترش فعالیت‌ها و مطالعات در زمینه بیماری‌های انگلی و گرمسیری شایع در نقاط مختلف کشور شد. در سال ۱۳۴۴، گروه بهداشت نیز به گروه انگل‌شناسی پزشکی و بیماری‌های گرمسیری پیوست و بدین ترتیب، گروه علوم بهداشتی دانشکده پزشکی دانشگاه تهران تأسیس گردید. همچنین، انستیتو انگل‌شناسی پزشکی و

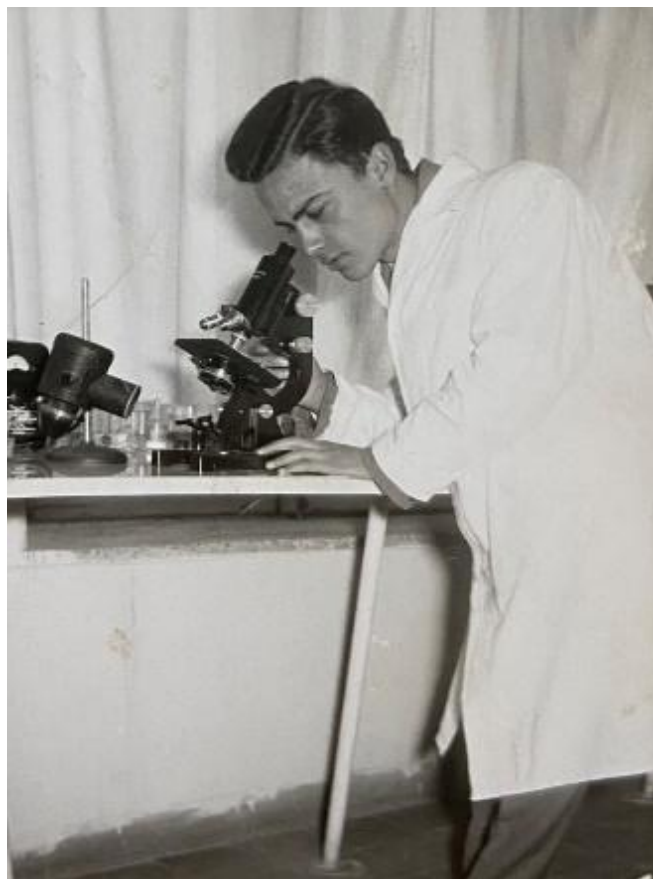
بهداشت گرمسیری به انستیتو تحقیقات بهداشتی تغییر نام یافت. نهایتاً، در سال ۱۳۴۵ اساسنامه دانشکده بهداشت در شورای مرکزی دانشگاه‌های ایران تصویب شد. با تأسیس دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی در سال ۱۳۴۵، یکی از گروه‌های آن، گروه آمار بود. در سال ۱۳۵۰، بخش اپیدمیولوژی از گروه پاتوبیولوژی جدا و با گروه آمار به مدیریت دکتر وارثگس نهایتیان ادغام شد و بدین ترتیب گروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی دانشکده بهداشت شکل گرفت. اولین مدیرگروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی، دکتر وارثگس نهایتیان بود (۱).

دکتر حسین صباغیان نیز با توجه به تحصیلات تکمیلی در زمینه اپیدمیولوژی بیماری‌های مشترک انسان و حیوان (زئونوز)، اول به گروه بهداشت محیط و سپس به گروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی ملحق شد و به عنوان سومین مدیرگروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی، بعد از دکتر ابوالحسن ندیم (۲)، مدیریت این گروه را از نیمه سال ۱۳۵۶ تا اسفند ۱۳۵۷، که این مسئولیت به دکتر حسین ملک افصلی سپرده شد، به عهده داشت (۳). اولین دوره رسمی آموزش رزیدنتی اپیدمیولوژی در دوره مدیریت ایشان شروع گردید.

دکتر حسین صباغیان در سال ۱۳۵۳ به مرتبه استاد تمام وقت گروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی دانشکده بهداشت ارتقاء رتبه یافت و تا تاریخ ۱۵ فروردین ۱۳۷۰ که با درخواست شخصی بازنشسته شد در گروه اپیدمیولوژی و آمارزیستی به خدمت خود ادامه داد.

سایر اشتغالات حرفه‌ای

دکتر صباغیان بعد از دانش آموختگی از رشته دامپزشکی دانشگاه تهران به دنبال شغل برآمد. در آن تاریخ هنوز دانشکده بهداشت تشکیل نشده بود و زیر عنوان انستیتو تحقیقات بهداشتی، وابسته به گروه انگل‌شناسی دانشکده پزشکی دانشگاه تهران، فعالیت می‌کرد. از آنجا که این موسسه برای اجرای طرح‌های خود نیروی کارشناس استخدام می‌کرد بعد از مراجعه ایشان به دکتر حسین بیژن، یکی از معاونین و مسئول اجرای طرح تجربی «کنترل بیلارزیوز» در خوزستان، و بعد از چند مصاحبه در این انستیتو استخدام شد و عازم دزفول، پایگاه این طرح تجربی شد (شکل ۱).

شکل شماره ۱- دکتر حسین صباغیان در حال بررسی نمونه در زیر میکروسکوپ، دزفول، سال ۱۳۴۲

عنوان ستاد عملیاتی برنامه انتخاب و تیمی مرکب از چهار پزشک، سه دامپزشک، یک مهندس بهداشت، تعدادی تکنسین آزمایشگاهی و صحرائی به همراه کارکنان اداری و راننده و دو کارشناس سازمان بهداشت جهانی در ساختمانی استیجاری شروع به کار کرد. ماموریت دکتر صباغیان در این طرح، جستجوی مخازن حیوانی بیماری بود و در این راستا، جوندگان کوچک مناطق آلوده با تله صید و برای تعیین آلودگی مورد بررسی قرار می‌گرفتند. بعد از مدتی حیوانات اهلی مثل گوسفند، بز و گاو نیز مورد مطالعه قرار گرفتند. نتیجه یک پژوهش دوساله، حساس نبودن جوندگان کوچک صحرائی و دام‌ها به این انگل خونی و نخستین گزارش آلودگی دام‌ها به کرم خونی ارنیتوبیلارزیا ترکستانیکم^۱ بود (۴).
دکتر صباغیان از نیمه دوم سال ۱۳۴۰ تا اواخر سال ۱۳۴۴ در پایگاه تحقیقاتی دزفول در طرح «کنترل بیلارزیوز» خدمت کرد و سپس به تهران منتقل شد و در بخش کرم‌های انگلی گروه انگل شناسی مشغول تدریس و پژوهش شد.

در آن زمان برنامه‌های توسعه‌ای کشور تحت حمایت سازمان برنامه و بودجه انجام می‌شد و یکی از این برنامه‌ها، طرح توسعه آب و برق خوزستان بود، این برنامه بعد از بهره‌برداری از سد دز برای توسعه کشاورزی و تولید برق در دشت خوزستان به اجرا گذاشته شده بود. بیماری بیلارزیوز یکی از بیماری‌های انگلی شایع در دشت خوزستان بود که می‌توانست با گسترش نظام آبیاری در این دشت انتشار بیشتری پیدا کند. در خوزستان کرم شیستوزوما، عامل این بیماری، از نوع هماتوبیوم بوده که در رگ‌های خونی اطراف مثانه متمرکز می‌شود. میزبان واسطه این کرم حلزونی از جنس بولینوس‌ها است که در آب‌های جاری و ساکن منطقه گسترش وسیعی داشت. در دشت خوزستان افزایش و گسترش شبکه آبیاری به افزایش جمعیت میزبان واسطه این بیماری می‌انجامید و در نتیجه همواره خطر افزایش ابتلا به بیماری وجود داشت و اجرای طرح مطالعه گسترش و کنترل بیلارزیوز به کاهش خطر ابتلا به این بیماری می‌انجامید. برای اجرای این طرح، شهر دزفول به

^۱ - *Ornithobilharzia turkestanicum*

^۲ - لازم به ذکر است این بیماری در نتیجه فعالیت‌های علمی مستمر در ایران ریشه کن شده و هیچ مورد بیماری از سال ۱۳۸۴ به بعد در ایران مشاهده نشده

شکل شماره ۲- دکتر حسین صباغیان در هشتمین کنگره بین المللی پزشکی گرمسیری و مالاریا، تهران، سال ۱۳۴۷

اجرای برنامه پژوهشی در زمینه «گسترش آلودگی‌های کرمی» در ایران شرکت داشت (۵). ایشان در دانشکده بهداشت دانشگاه تهران مسئولیت‌هایی نظیر ریاست ایستگاه تحقیقات بهداشتی اصفهان (شکل ۳)، اجرای برنامه‌های پژوهشی در مورد بروسولوز، و بیماری‌های انگلی، و دبیر دفتر تحقیق دانشکده بهداشت (به مدت تقریبی دو سال) را به عهده داشت.

ایشان در سال ۱۳۴۸ با نظر دکتر شمس‌الدین مفیدی، مدیر گروه و رئیس انستیتو تحقیقات بهداشتی در امتحان استادیاری دامپزشکان شاغل در دانشکده دامپزشکی تهران زیر نظر دکتر عزیز رفیعی، ریاست وقت گروه انگل شناسی، شرکت کرد و موفق به کسب صلاحیت برای احراز رتبه علمی در مرتبه استادیاری در دانشکده پزشکی تهران گردید. در این مدت زیر نظر آقای دکتر فریدون ارفع، مسئول بخش کرم شناسی، در آموزش انگل شناسی برای دانشجویان دانشکده پزشکی و

شکل شماره ۳- ایستگاه تحقیقات بهداشتی اصفهان، سال ۱۳۴۷ (از راست به چپ: دکتر احمد صدیقیان، تکنسنین آزمایشگاه، دکتر حسین صباغیان، دکتر اسماعیل قدیریان)

جهانی بهداشت برای تاسیس مرکز منطقه‌ای بررسی‌های بیماری‌های مشترک در ایران صورت داد که مورد موافقت قرار گرفت. در نتیجه سازمان جهانی بهداشت در منطقه آمریکا^۲

دکتر صباغیان در سال ۱۳۵۵ با استفاده از تجربیات کسب شده در دانشکده دانشکده پزشکی رویال (دیک)^۱ در اسکاتلند مکاتباتی با واحد بیماری‌های مشترک انسان و دام سازمان

^۲ - Pan American Health Organization (PAO)

^۱ - Royal (Dick) veterinary school of Medicine

آقایبزرگ آرامش، مسئول اجرای این طرح بود. در این ایستگاه تحقیقاتی تمرکز اصلی بر سرطان مری بود و اولین ثبت سرطان جمعیتی در ایران در این ایستگاه شروع شد. دکتر صباغیان بعد از به نتیجه رسیدن انقلاب اسلامی با حکم مهندس مهدی بازرگان، نخستین نخست وزیر بعد از انقلاب اسلامی در تاریخ ۳ اسفند ۱۳۵۷ در همکاری با ۳ نفر از استادان دانشگاه تهران (آقایان دکتر محمد ملکی از دانشکده دامپزشکی، دکتر ترابعلی براتعلی از دانشکده علوم و دکتر کاظم ابهری از دانشکده فنی) مسئول بازگشایی دانشگاه تهران شد (شکل ۴) و در سال ۱۳۵۹ با موافقت وزیر وقت علوم این مسوولیت را ترک و به محل اصلی خدمت خود در گروه اپیدمیولوژی دانشگاه تهران پیوست.

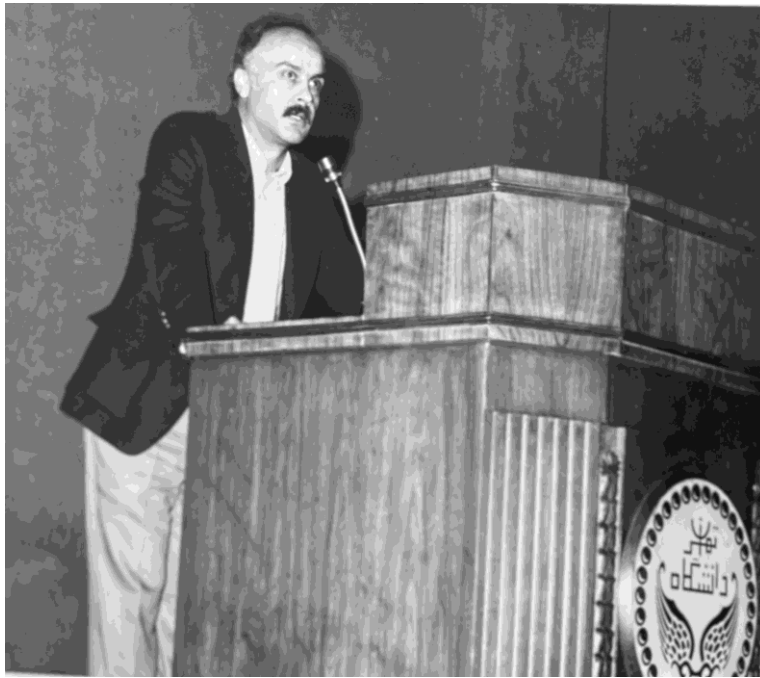
برای بازدید از یکی از مراکز مشابه در یکی از کشورهای آمریکای لاتین یک بورس برای دونفر اختصاص داد که آقای دکتر ابوالحسن ندیم، ریاست وقت دانشکده بهداشت، و دکتر حسنعلی نشاط، ریاست وقت دانشکده دامپزشکی دانشگاه تهران، به مکزیک سفر کردند. این پروژه بعداً متوقف و منتفی شد.

دکتر صباغیان در سال ۱۳۵۶ برای ارائه گزارش نتایج برنامه پژوهشی «جستجوی عوامل موثر در سرطان مری» در ایران به اتحاد جماهیر شوروی مسافرت نمود. جلسات این گردهمایی در شهر مسکو برگزار شد و نمایندگان جمهوریهای شوروی (ترکمنستان، قزاقستان، ازبکستان، قرقیزستان) و ایران که در این طرح مشترک سهیم بودند گزارش یافته‌های خود را ارائه می‌دادند. ایستگاه تحقیقات بهداشتی بابل به ریاست آقای دکتر

دولت وقت انقلاب
نخست وزیر
آقای دکتر محمدملکی
موجب این حکم بشما با موافقت داد می شود تا تعیین و استقرار
وزیر علوم و همچنین تا تدوین مقررات استقلال دانشگاهها ، بطور
موقت با تفاق آقایان دکتر ترابعلی براتعلی ، دکتر حسین صباغیان ،
دکتر کاظم ابهری وعده معدود همکاران دیگر که لازم میدانید
ومعرفی خواهید فرمود سرپرستی و اداره دانشگاه تهران را بعهده
بگیرید .
نخست وزیر
مهدی بازرگان
رونوشت جهت اطلاع آقای دکتر حسین صباغیان ارسال میگردد .
نخست وزیر
مهدی بازرگان

شکل شماره ۴- تصویر راست: حکم مهندس مهدی بازرگان برای شورای مدیریت دانشگاه تهران، تصویر چپ: از راست به چپ، دکتر محمدملکی (دانشیار دانشکده دامپزشکی تهران)، دکتر حسین صباغیان (استاد دانشکده بهداشت دانشگاه تهران)، دکتر ترابعلی براتعلی (دانشیار دانشکده علوم دانشگاه تهران) و دکتر کاظم ابهری (استادیار دانشکده فنی دانشگاه تهران)، سال ۱۳۶۰

شکل شماره ۵- سخنرانی دکتر صباغیان در کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، در مورد برنامه‌های مدیریت موقت دانشگاه تهران در شورایی نمودن سازمان‌های اداری و آموزشی - پژوهشی دانشگاه با انتخاب نمایندگان از اعضای هیات‌های علمی، دانشجویی و کارکنان اداری، سال ۱۳۵۸

واگیر منتشر شده است). (ویراست ۱۸ این کتاب در سال ۱۳۸۰ برنده جایزه کتاب سال شد).

۳. ترجمه کتاب اپیدمیولوژی و کنترل بیماری‌های مزمن^۱، ویرایش دوم، از انتشارات انجمن بهداشت ایالات متحده آمریکا، ناشر انتشارات گپ.

۴. ترجمه کتاب اپیدمیولوژی، تالیف دکتر لئون گوردیس از ویرایش دوم تا ششم با همکاری دکتر کوروش هولاکویی (ویرایش ششم با همکاری دکتر شهرزاد نعمت‌اللهی)، ناشر انتشاراتی گپ (به سفارش انجمن علمی اپیدمیولوژیست‌های ایران).

۵. ترجمه کتاب «سالم تر زندگی کنیم، راهنمایی برای تغییر رفتار» نوشته دیوید جنکینز، از انتشارات سازمان جهانی بهداشت، ناشر انتشاراتی گپ، ۱۳۹۳.

۶. ترجمه کتاب اپیدمیولوژی و کنترل بیماری‌های غیرواگیر تالیف پاتریک ریمینگتون، راس براتسون، مارک واگنر، ناشر انتشاراتی گپ، ۱۳۹۳.

در ضمن دو فصل مقدمه از جلد ۲ کتاب واگیر و غیرواگیر "اپیدمیولوژی و کنترل بیماری‌های شایع ایران" در ویراست-های اول و دوم از انتشارات انجمن علمی اپیدمیولوژیست‌های ایران (ناشر انتشارات گپ) توسط ایشان نگارش شده است.

تالیفات

ایشان در طول دوران خدمت و تحقیق، دارای تالیفاتی در حوزه بیماری بروسوز (۶-۱۱) و همچنین بیماری‌های انگلی اکینوکوکوس (۱۲-۱۵)، شیسستوزوما (۱۶-۲۰)، عفونت‌های کرمی (۲۱)، بیلارزیوز (۲۲، ۲۳)، عفونت با ترماتودها (۲۴، ۲۵) و بیماری‌های نوپدید و بازپدید زئونوز (۲۶) می‌باشد. دکتر صباغیان در تمام مدت خدمت آموزش خود متوجه کمبود منابع فارسی برای دانشجویان شده و کوشش نمود تا با توجه به رشته‌های مورد علاقه منابعی را از زبان انگلیسی به فارسی ترجمه کرده و در اختیار دانشجویان قرار دهد. در زیر به تعدادی از آن‌ها اشاره شده است:

۱. ترجمه کتاب بیماری‌هایی که انسان از حیوانات خانگی می‌گیرد. تالیف بالیدو بیسرو، انتشارات دانشگاه تهران، به شماره ۱۴۵۸، سال ۱۳۵۴، ۷۱۷ صفحه.

۲. ترجمه هفت ویراست از کتاب کنترل بیماری‌های واگیر انسان^۱ (ویراست پانزدهم تا بیست و یکم از انتشارات انجمن بهداشت ایالات متحده آمریکا که هر ۵ سال یک بار به روز شده است. ترجمه‌های این کتاب در سال ۱۳۶۳ تحت عنوان کتاب کنترل بیماری‌های واگیر در انسان، توسط انتشارات رز، در سال ۱۳۸۰ توسط انتشارات پورسینا تحت عنوان کتاب دستور کار کنترل بیماری‌های واگیردار، و از سال ۱۳۸۵ توسط انتشارات گپ تحت عنوان کنترل بیماری‌های

نتیجه‌گیری

دکتر صباغیان که از افراد برجسته و به نام اپیدمیولوژی و بهداشت کشور می‌باشد، در طول زندگی پربار خود، خدمات ارزشمندی به یادگار گذاشت. ایشان در طول سال‌های خدمت خود مسئولیت‌هایی نظیر ریاست ایستگاه تحقیقات بهداشتی اصفهان، دبیر دفتر تحقیق دانشکده بهداشت دانشگاه تهران، رییس گروه اپیدمیولوژی و آمار زیستی دانشگاه تهران و

عضویت در شورای مدیریت دانشگاه تهران را به عهده داشت. از وی کتاب‌های متعددی در حوزه اپیدمیولوژی، بهداشت عمومی و بیماری‌های مشترک انسان و دام (زئونوز) در دسترس می‌باشد.

مرور زندگی و فعالیت‌های این دامپزشک دانشمند و فرهیخته می‌تواند الگویی برای جامعه اپیدمیولوژی و بهداشتی و جوانان این مرز و بوم باشد.

References

- Mostafavi E, Malek Afzali H, Bardestani F, Mohammad K, Kamali P. Commemoration of Dr. Vardges Nahapetian, the Founder of Biostatistics in Iran. *Iranian Journal of Culture and Health Promotion*. 2023;7(3):448-52.
- Mostafavi E HA, Yavari P, Chaman R, Mesdaghinia A, Enayatrad M. Dr. Abolhassan Nadim, Founder of Modern Epidemiology in Iran. *Iranian Journal of Epidemiology*. 2017;13(4):264-72.
- Gharibzadeh S, Mostafavi E, Nadim A, Mohammad K, Sadrizadeh B, Mesdaghinia A, et al. Dr. Hossein Malekafzali: A Pioneer in Iran's Health Evolution and Development. *Archives of Iranian Medicine (AIM)*. 2019;22.(°)
- Ale-Dawood M. Dezful bilharziosis pilot project (3rd quarterly report). School of Public Health and Reaserch Institute if Hygiene, Tehran University. 1963.
- Arfaa F, Sabaghian H, Ale-Dawood H. Studies on Ornithobilharzia turkestanicum (Skrjabin, 1913), Price, 1929 in Iran. *Annales de Parasitologie Humaine et Comparée*. 1965;40(1):45-50.
- Sabbaghian H, Nadim A. Epidemiology of human brucellosis in Isfahan, Iran. *Epidemiology & Infection*. 1974;73(2):221-8.
- Feiz J, Sabbaghian H, Sohrabi F. A comparative study of the therapeutic agents used for treatment of acute brucellosis. 1973; 27(11): 410-3.
- Sabbaghian H. Fresh white cheese as a source of Brucella infection. *Public Health*. 1975;89(4):165-9.
- Feiz J, Sabbaghian H, Miralai M. Brucellosis due to B. melitensis in children: clinical and epidemiologic observations on 95 patients studied in central Iran. *Clinical pediatrics*. 1978;17(12):904-7.
- Feiz J, Sohrabi F, Sabbaghian H. Epidemicology of brucellosis in an Iranian village (Renan) near Isfahan. 1972, 3, 446.
- Sabbaghian H, Ghiasseddin H, Abolhassani M. Geographical distribution and some epidemiological characteristics of human brucellosis in villages of Isfahan province. *Iranian Journal of Public Health*. 1973;1:147.
- Sabbaghian H, Hoghooghi N, Ghadirian E. A survey on the prevalence of echinococcosis in Shahre-Kord, Iran. *Bull. Soc. Pathol. Exot.*, 1975; 68, 574-578.
- Hoghooghi N, Sabbaghian H, Ghadirian E, Kagan IG, Schiller EL. Evaluation of the slide-latex agglutination and intradermal (Casoni) tests for echinococcosis. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*. 1976;25(4):660-1.
- Sabbaghian H. Survey on the ptkcalence of echinococcus in ShahreKodiran. *Soc Pathol Ixot*. 1975; 68(6):574-8.
- Sabbaghian H, Hoghooghi N, Ghadirian E. A preliminary survey on the prevalence of echinococcosis in Shahre-Kord, Iran. *Bull Soc Pathol Exot Filiales*. 1975; 68(6):574-8.
- Chu K, Sabbaghian H, Massoud J. Host-parasite relationship of *Bulinus truncatus* and *Schistosoma haematobium* in Iran: 2. Effect of exposure dosage of miracidia on the biology of the snail host and the development of the parasites. *Bulletin of the World Health Organization*. 1966;34(1):121.
- Chu K, Massoud J, Sabbaghian H. Host-parasite relationship of *Bulinus truncatus* and *Schistosoma haematobium* in Iran: 3. Effect of water temperature on the ability of miracidia to infect snails. *Bulletin of the World Health Organization*. 1966;34(1):131-3.
- Chu K, Massoud J, Sabbaghian H. Host-parasite relationship of *Bulinus truncatus* and *Schistosoma haematobium* in Iran: 4. Effect of month of infection on cercarial-incubation periods of *S. haematobium* and *S. bovis*. *Bulletin of the World Health Organization*. 1966;34(1):135-140.
- Chu K, Massoud J, Sabbaghian H. Host-parasite relationship of *Bulinus truncatus* and *Schistosoma haematobium* in Iran: 1. Effect of the age of *B. truncatus* on the development of *S. haematobium*. *Bulletin of the World Health Organization*. 1966;34(1):113-119.
- Arfaa F, Sabbaghian H, Bijan H. Studies on *Schistosoma bovis* in Iran. *Transactions of the royal Society of tropical Medicine and Hygiene*. 1965;59(6):681-3.
- Sabbaghian H, Arfaa F. Prevalence and intensity of intestinal helminthiases in northwest and northeast of Iran. *Acta Medica Iranica*. 1970;1:11-18.
- Farahmandian I, Arfaa F, Ardalan A, Sabbaghian H. Studies on the skin test in bilharziasis in Iran, *Bull Soc Pathol Exot*. 1973; 66(4): 548-553.
- Farahmandian I, Arfaa F, Sabbaghian H, Ardalan A. STUDIES ON THE USE OF SKIN TEST IN THE DETECTION OF BILHARZIASIS. *Iranian Journal of Public Health*. 1973;2(1):1-5.
- Sabbaghian H, Bijan H, Arfaa F. Data on trematode infections among livestock in Khuzestan, Iran. *Bull Tehran Coll Vet Med*. 1964;2:12.
- Sabbaghian H, Arfaa F, Bijan H. Some information on diseases caused by trematodes in Khuzestan. *Iran J Sch of Vet Med Teheran Univ*. 1964;2:23-35.
- Sabbaghian H. Emerging and reemerging zoonotic diseases. *Iranian Journal of Epidemiology*. 2006;1(3):1-9.

Tehran University of
Medical Sciences

Review Article

In Commemoration of Dr. Hossein Sabbaghian, a Prominent Iranian Epidemiologist

Ehsan Mostafavi¹, Kiumarss Nasser², Parvin Yavari³

1- Department of Epidemiology and Biostatistics, WHO Collaborating Centre for Vector-Borne Diseases, Research Centre for Emerging and Reemerging Infectious Diseases, Pasteur Institute of Iran, Tehran, Iran

2- Department of Epidemiology and Biostatistics, School of Public Health, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran

3- Department of Health and Community Medicine, Research Center for Social Determinants of Health, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran

DOI: [10.18502/ijre.v20i4.18875](https://doi.org/10.18502/ijre.v20i4.18875)**Article Information****Received**

12 October 2024

Accepted

02 February 2025

Corresponding author

Ehsan Mostafavi

Corresponding author E-mailmostafaviehsan@gmail.com**Keywords:**Public health, Epidemiology,
Medical history**Abstract**

Dr. Hossein Sabbaghian, a distinguished veterinarian and epidemiologist, is one of Iran's most prominent figures in epidemiology and public health. This paper reviews her valuable activities and achievements.

Throughout his career, Dr. Sabbaghian has held several key positions, such as Director of the Isfahan Health Research Station, Secretary of the Research Office at the School of Public Health at the University of Tehran, Chairman of the Department of Epidemiology and Biostatistics, and a member of the University of Tehran's Management Council.

Dr. Sabbaghian has authored numerous epidemiological books and has significantly contributed to the scientific literature on public health and zoonotic diseases in Iran.

Reviewing his valuable services can be very valuable for the epidemiology, and public health community and the country's youth.

Copyright © 2025 The Authors. Published by Tehran University of Medical Sciences.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Non-commercial uses of the work are permitted, provided the original work is properly cited.